

MEÆTAI VERSIFICATORIAE GENEROSORUM IUVENUM ANDREAE ET ALEXANDRI CHODCIEVITORUM – EXEMPLUM SCHOLASTICAE POESEOS CHRISTIANAE EUROPEAE*

Tomas Veteikis

Lector cathedrae philologiae classicae universitatis Vilnensis

Anno 1568 Lipsiae officina Iohannis Rhambae libellum vulgavit, hoc nomine Latino: IOHANNIS MYLII / LIBENRODENSIS, / POETAE LAVREATI / CATO GRAE= / COLATINVS. / *Praecipua Christianae pietatis Capita.* / Μελέται. *D. Andreae & D. Alexandri Chodcieui- / tiorum, illustrium magni Lithuaniae / Ducatus Equitum.* / Omnia in gratiam studiosae iuuentutis publicata. / *Cum Gratia & Priuilegio Caesareo.* / M. D. LXVIII. (in fine libri haec quoque de eadem editione adiecta sunt: *LIPSAE / Iohannes Rhamba excudebat / Anno / M. D. LXVIII.*)

Partes huius libri paucis sic describi possunt:

1. Epigramma introductorium Ioachimi Camerarii (professoris Lipsiensis), lingua Graeca diligenter conscriptum (folio [A verso])
2. Epistola dedicatoria Iohannis Mylii ad principem Albertum Fridericum, Prussiae ducem, scripta “Viennae in Austria

ex hospitio nostro Calendis Ianuarij Anno LXVI (1566)” (f. A2 recto – A3 verso)

3. In moralem Catonis libellum praefatio, conscripta alternis invicem membris orationis Graece atque Latine redditis (f. A4 recto – [A6 recto])
4. Catonis Disticha moralia Graeco–Latine, alternis distichis Graece Mylio interprete alternis vero Latine redditis (f. [A6 verso] – C recto)
5. Partes Catechismi Christiani versibus Graecis Latinisque a Iohanne Mylio expositi alicubi nonnullis paraphrasi-bus fratrum Chodcievitorum insertis; haec pars libelli proprio titulo adornata est: IOHANNIS MYLII / LIBENRODENSIS, / P[oetae]. L[aureati]. / ΤΑ ΠΡΩΤΑ / ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑ= / ΝΩΝ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ / ΜΕΡΗ (f. C recto – E5 verso)
6. Andreae Chodcieviti carmina seu potius epigrammata sub titulo: D. ANDREAE / CHODCIEVITII GE = / NEROSI ATQVE ILLVSTRIS / EQVITIS EX MAGNO LI– / thuanorum Ducatu / Μελέται. (f. [E6 recto] – F2 recto)

* Praesens scriptum emersit ex oratiuncula nostra, publice recitata in coetu antiquitatis Graecae et Romanae cultorum circa mare Balticum viventium, dicto *Colloquium Balticum VIII Vilnense*, habito vero Vilnae, diebus 12–15 Novembris, A. D. MMVIII.

7. Carmina Alexandri Chodcievitii sub titulo: D. ALEXAN = / DRI CHODCIEVITII / ILLVSTRIS ATQVE GENE – / ROSI EQVITIS EX MAGNO / Lithuanorum Ducatu / Μελέται. (f. F2 verso – [F7 verso])

Praesens investigatio editionis praedictae poeseos Graeco–Latinae in Lithuania hodierna adhuc prope ignotae¹ non longam habet metam. Hoc loco parvam tantum partem eius, quae versiculos nobiliorum iuvenum de familia Chodcievitia continet, tractare conabimur eiusque Lithuanicam conexionem, dignitatem litterariam possibilemque locationem in universo corpore litterarum Europae paucis attingere. Plures vero observationes ad res personasque pertinentes in appendice huius opusculi videri possunt.

Principalis pars libelli praedicti continet scripta Iohannis Mylii Libenrodensis, hominis trilinguis, praeceptoris pueorum illustrium familiarum Lithuaniae et Poloniae (sicut Macieioviorum, Chodcievitorum, Volovitorum Sapieharumque), poetae laurea ab imperatore anno 1561 donati, auctoris piarum elegiarum de Christo², item auctoris carminum panegyricorum (quorum numero notandum est carmen sub titulo *Divina gratia imperante Sigismundo Augusto Polonorum rege [...]* *Lithvaniae duce etc.*

¹ *Quam invenimus Henricopoli, in Bibliotheca Augusta, signaculo HAB: P 1470. 8° Helmst. (5) notatam. Usi sumus effigie multiplicata eiusdem editionis. Addendum autem Bibliothecam Nationalem Lithuaniae Martini Mosvidii exemplar eiusdem libri habere, signaculo LNB:R.XVI:B.596(5) // 692057–57g inscriptum.*

² *In Epiphaniam Domini Elegia, Cracoviae, 1560; Carmen elegiacum in Nativitatem et Circumcisionem Salvatoris Jesu Christi, Cracoviae, 1561; De conjunctione fidelium cum Christo Jesu Cracoviae, 1561.*

Victoria de Moschis reportata a Magnifico Domino Gregorio Chodcievitio Castellano Vilmensi, Capitaneo Grodnensi [...] publicatum Viennae Austriae Ex officina Michaelis Zimmermanni anno 1564). Circa annos sexagesimum secundum et sexagesimum quartum (1562–1564) Mylius vixerat Vilmnae sive Zabłudovi, in aula Gregorii Chodcievitii, ubi filios castellani educaverat et varias novitates de rebus ad hanc familiam pertinentes colligerat; quas postea carmine heroico conscripsit et Viennae edidit. Lithuanorum victoria de Moschis apud fluvium Ulam anno 1564 die 26 mensis Ianuarii a pluribus poetis pro Nicolai Radivili Rufi merito putabatur³. Mylius vero plus Gregorium Chodcievitium, gubernatorem militum stipendiariorum extulit, quo facto suum ad familiam castellani Vilmensis praecipuum nexum denotans. In aula Gregorii ortum est et aliud opus, scilicet *Cato Graecolatinus* praedictus. In epistola enim dedicatoria ad ducem Prussiae Mylius testatur ibi in aula, “Borussis vicina”⁴, Catonis sententias in Graecum sermonem a se translatas esse. Haud impossibile ibi quoque Ioannem Mylium primordia poeseos Latinae et Graecae itemque capita Christianae catecheseos filios Gregorii docuisse. Praecepta poetica sine dubio erant cum praxi versuum

³ Eugenija Ulčinaitė, Albinas Jovaišas, *Lietuvių literatūros istorija, XIII–XVIII amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, 138.

⁴ *Aula Gregorii Chodcievitii in Zabłudów propior Prussiae erat quam Vilna. Ibi Gregorius anno 1566 hospitium praebuit typographis Moscoviae fugitivis et postea eisdem officinam condidit (Mečislovas Jučas, Algirdas Matulevičius, “Chodkevičius Grigalius” in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija [= VLE]* IV, 2003, 79). Itaque Zabłudów etiam plus quam Vilna potest pro sede Mylii temporaria putari. De Vilmensi eiusdem habitatione cf. Eugenija Ulčinaitė, Albinas Jovaišas, *op. cit.*, 138.*

condendorum iuncta. Paulo post Mylius revidens eligensque nonnullas venustiores paraphrases a filiis patroni sui sibi redditas in medium proferre statuit. Hoc pacto nunc habemus quinquaginta novem carminula Andreae⁵ et sexaginta septem Alexandri Chodcievitii⁶ (totus numerus versuum transgreditur quadringentesimum: 191 (Andreae) + 221 (Alexandri) = 412)

Disticha moralia Catoni adscripta, opus natum circa III aut IV saeculum aerae Christianae et usitatissimum tempore Mediorum Aevorum, saeculis autem quindecimo sedecimoque frequenter typis excudebantur in variis terris Europae⁷. Celeberrima fuit illa editio, quam Erasmus Desiderius Roterodamus recognoverat instruxeratque commentariis novis et Matthias Schürerius Argentorati anno quindecimo saeculi sedecimi (1515) excuserat. Textui Latino nonnumquam adiciebatur interpretatio Graeca a Maximo Planude⁸ olim comparata. Quae

versio Graeca Ioanni Mylio nonnullis in locis minus culta et idcirco novis versibus commutanda visa est; postea Mylii versionem nonnulli viri docti laudaverunt⁹.

Catonis dictis¹⁰ Latinis Erasmianae recensionis saepe addebantur cetera opuscula moralia auctore aut interprete plerumque eodem Erasmo. Aliquomodo similis mixtio carminum moralium fuerat in usu saeculis XII–XIII¹¹. Quare nimirum *Catonem Graeco–latinum* Mylii quoque sequi alia huiusmodi opuscula ad praecepta vitae beate vivendae spectantia. Sicut Eras-

---

scriptorum poetarumque Latinorum (Caesaris, Ciceronis, Ovidii, Ps.–Catonis, S. Augustini, Boethii). Cf. Maria K. Kalli, *The Manuscript Tradition of Procopius' Gothic Wars. A Reconstruction of Family y in the Light of a hitherto Unknown Manuscript (Athos, Lavra H–73)*. BzA 205, München/Leipzig: K.G. Saur, 2004, 154–158. Titulum editionis Graecae Basileensis hoc loco invenies: <http://daten.digital-e-sammlung.de/~db/0001/bsb00014392/images/>

⁵ Cf. Ioachimi Camerarii epigramma ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕΙΣΩΝ γλωσσικῶν ὑποθηκῶν Κάτωνος τινος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Μυλίου (*Cato Graecolatinus...*, fol. [A verso]). Memoratu quoque digna sunt Mylii verba in epistola dedicatoria de carminum suorum aestimatione: “[...] quos cum paulo diligentius examinasset, visi sunt mihi quidem non inelegantes [...] Detuli itaque istam ingenii foeturam [sic! = feturam, sc. versiculos Graecos praedictos – T. V.] ad aliquot familiares meos vtriusque linguae peritissimos, quorum ego praecellens iudicium in scriptis aestimandis valde admiror. Illi versibus per otium relectis, & cum duriuscula Maximi Planudis versione collatis, quamvis nostra ipsius, quod & Graecus esset, & ob vetustatem commendatus, praefenda non putarim: alicubi tamen cultiora esse iudicant, meq[ue] simul ad editionem hortati sunt” (*Cato Graecolatinus...*, fol. A2 recto–verso).

¹⁰ Hic et alibi sub nomine Catonis complectitur praefatum opusculum poeseos sententiosae, saeculo III sive IV ortum, ad mores aedificandos pertinens, habens tantum obliquam mentionem illius “censorii” M. Porcii.

¹¹ Jacqueline de Weever, *Chaucer Name Dictionary. A Guide to Astrological, Biblical, Historical, Literary, and Mythological Names in the Works of Geoffrey Chaucer*, New York & London: Garland Publishing, Inc., 1996, p. 78 (s. v. Caton, Catoun).

Fons interretialis: <http://www.columbia.edu/dlc/garland/deweever/C/caton1.htm>

---

⁵ Inter 59 carmina Andreae Chodcievitii 35 sunt disticha elegiaca, 2 disticha hexametra, 12 tetrasticha elegiaca, 1 tetrastichon hexametrum, 5 hexasticha elegiaca, 1 heptastichon hexametrum, 1 octastichon elegiacum, 2 decasticha elegiaca.

⁶ Inter 67 carmina Andreae Chodcievitii 44 sunt disticha elegiaca et unum distichon hexametrum; 10 tetrasticha elegiaca et duo tetrasticha hexametra; 6 hexasticha elegiaca; 1 octastichon Sapphicum, e duobus minoribus Sapphicis strophis compositum; 1 enneastichon hexametrum; 1 tetraecastichon elegiacum; 1 hecdecastichon Sapphicum, e quattuor minoribus Sapphicis strophis compositum.

⁷ Vide satis accuratam huius rei tractationem in praefatione editionis Anglicae distichorum praedictorum: Wayland Johnson Chase, “Introduction”, in: *The Distichs of Cato. A Famous Medieval Textbook*, translated from the Latin, with introductory sketch by Wayland Johnson Chase [...], Madison, 1922, 1–11. Fons interretialis: (<http://www.archive.org/stream/distichsofcatofo00chasrich#page/n11/mode/2up>)

⁸ Maximus Planudes (c. 1255–1335), grammaticus et theologus Byzantinus, editor et transmissor variorum operum Graecorum, inclauit quoque translationibus

mus Catonis carminibus aliisque Graecorum Romanorumque sapientum sententiis adiunxerat praecepta e catechismo excerpta et heroico carmine conscripta (*Christiani hominis institutum*)¹², sic et Mylius addidit

¹² In praefatione dedicatoria praedicti opusculi, quod dictis sapientum succedit, Desiderius his verbis praestantiam praeceptorum Christianorum postulat: “Fac memineris Lector, quae hactenus legisti, Ethnicorum esse decreta, ut scias cum iudicio esse legenda. Quae nunc legis, ipsius Christi, et sanctae ecclesiae sunt oracula, quae tuto sequi possis, immo quae sola beatum possint efficere. Perinde sic lege, ut rem seriam, ac uale” (CATO= / NIS DISTICHA MO= / ralia cum scholijs auctis Era= / smi Roterodami. / Apophthegmata Graeciae sa= / pientum interprete Erasmo. / Eadem per Ausonium cum scholijs Erasmi. / Mimi Publani, cu[m] eiusdem / scholijs auctis recogniti. / Institutum hominis Christi carmine per eundem Era= / smum Roterodamum. / Isocratis Paraenesis ad De= / monicum, denuo cum Graecis colla= / ta per Erasmum Roterodamum. [IMPRESSVM MAGDEBVR= / GAE APVD MICHAEL= / LEM LOTTHERVM. / M.D.XXXVI.], f. Fiiij (recto)). Nec huiusmodi propositum, neque paraphrases capitum doctrinae Christianae erant ab Erasmo inventae. Inter primos auctores, articulos Christianae fidei versibus memorantes, varii poetae primorum saeculorum aerae Christianae numerari possunt, e. g. Iuvenius, Prudentius, Sedulius, Dracontius, Arator etc., qui paraphrases Sacrae Scripturae metris antiquis composuerunt (cf. Jozef Ijsewijn, Dirk Sacré, *Companion to Neo-Latin Studies. Part II. Literary, Linguistic, Philological and Editorial Questions*. Second entirely rewritten edition, Leuven University Press, 1998, 108). His quoque Flavius Cresconius Corippus (saec. VI) adendus, qui *Confessionem Constantinopolitanam hexametris* citavit in panegyrico suo *In laudem Iustini* (4, 290–311; cf. Alois Grillmeier SJ, Theresia Hainthaler, *Christ in Christian Tradition*, vol. 2: *From the Council of Chalcedon (451) to Gregory the Great (590–604)*. Part two: *The Church in Constantinople in the Sixth Century*, transl. Pauline Allen and John Cawte, London: Mowbray, 1995, 482–483). Numerus autem poetarum, qui singula articula fidei itemque praecepta vitae Christianae versibus redderunt, quamquam adhuc nobis obscurus restat, tamen eum potius ad magnam quam parvam multitudinem spectare satis constat; quod praesertim de hymnorum precationumque cottidianarum versificatione et de paraphrasibus eorumdem passim asseritur (cf. Ann Moss, “Latin Liturgical Hymns and Their Early Printing History, 1470–1520”, *Humanistica Lovaniensia* 36, Leuven University Press, 1987, 113; Ona Daukšienė, “M. K. Sarbievijaus odės Švč. Merg-

Graecas et Latinas paraphrases Lutherani catechismi et precationum¹³.

Similiter nonnullos versus Chodcieviorum in parte ultima Mylii *Catonis* adiectos possumus imitationi sententiarum ex editione Erasmi attribuere. Pro testimonio habemus versiculos amborum fratrum eadem inscriptione *Biantis*, imitantes sapientis Prienei apophthegma e Ioannis Stobaei florilegio, in Latinum sermonem a saepe

lei Marijai: krikščioniškosios poezijos raidos atspindžiai (*Stella maris*)”, *Senoji Lietuvos literatūra*, 18 knyga, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, 171–172, 177–178). *Catechismi paraphrases poeticae* e studiis puerilibus grammaticae originem habere existimantur (Ijsewijn, Sacré, *op. cit.*, 109). Exemplum huiusmodi poseose est Ps.–Bernardi Claravallensis *Floretus*, circa XII saeculum scriptum (ed. princeps typographica ca. 1490).

¹³ *Erasmi tempore et posthac paraphrases catechismi poeticae* protinus frequenter excudebantur. Ecce nonnullae editiones auctorum Germanorum: *Praecipua Catechismi capita et Septem Sapientum dicta variis carminum generibus pro pueris reddita*. Per Andream Ellingerum. Magdeburgi excudebat Michael Lotther. M. D. XLVI. (ed. secunda MDL, ed. tertia MDLX). *Capita pietatis et religionis Christianae versibus Graecis comprehensa ad institutionem puerilem, cum interpretatione Latina [...]* A Ioachimo Camerario *Pabepergensi. Preces Christianae expositae versibus heroicis*, a Ioanne Stigelio. Lipsiae in officina haeredum Valentini Papae, 1558 (ed. princeps: Lipsiae, in officina Valentini Papae, 1545); hoc opus Camerarii saeculo XVI plus quam decies denuo publicatum erat. Cf. Bezzel, Irmgard (Red.), *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts* (VD 16). Hrsg. von der Bayerischen Staatsbibliothek in München in Verbindung mit der Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel. I Abteilung. Verfasser–Körperschaften–Anonyma, Bd. 3, Stuttgart: Anton Hiersemann, 1984, p. 679 sqq., C355–C366. *Catechismus, hoc est Christianae doctrinae methodus [...]* Accessit ad postremam hanc editionem *Catechesis puerilis D. Martini Lutheri Elegiacis versibus eleganter iuxta ac pie in studiosorum tyronum gratiam*, a Pantaleone Candido Austriaco, iam recens conscripta. Francofordiae, apud haeredes Christiani Egenolphi. Anno M.D.LXVIII. Cf. *Verzeichnis...*, Bd. 11, 1987, L2731–L2733. Desiderii autem *Christiani hominis institutum* in terris Germanicis saeculo XVI plus quam quinquagens editum erat. Cf. *Verzeichnis...*, Bd. 6, 1986, E 2127–E 2181.

dicto Erasmo translatum. Conferamus igitur praedictos Chodcievitorum versiculos cum textu Erasmi sub titulo *Dicta sapientum Erasmo Roterodamo interprete* (quae pars in editione Erasmi *Catonis* fuit paene inseparabilis¹⁴):

Erasmi:

BIANTIS e Graeca collectione¹⁵.

In speculo te ipsum contemplare, & si formosus apparebis, age quae deceant formam. Sin deformis, quod in facie minus est, id morum pensato pulchritudine¹⁶.

Andreae:

Biantis.

Si tuus in speculo te monstret uultus amoenum,
Adijce, quae formam condecorare queant.
Sin te dura parum fecit natura decorum,
Ingenio referas, quae bona forma negat.

(*Cato Graecolatinus*, f. F (verso))

Alexandri:

Biantis.

Si te formosum speculo conspexeris esse,
Quae decorant formam semper agenda putes.
Sin uero turpem ualde te uideris esse,
Moribus in forma damna repende tua.

(*Cato Graecolatinus*, f. F5 (verso))

Re eadem manente, verba phrasesque tantum mutatae atque ad metrum elegiacum concinnatae sunt; item propositiones conditionales compositioni versuum distichorum subserviunt.

¹⁴ Novimus circa 40 editiones huius operis in officinis Germaniae saeculo sedecimo impressas usque ad Mylii editionem. Cf. *Verzeichnis...*, Bd. 6, 1986, E 2127–E 2168.

¹⁵ Cf. Βιάντος. Θεώρει ὡσπερ ἐν κατόπτρῳ τὰς σαυτοῦ πράξεις, ἵνα τὰς μὲν καλὰς ἐπικιοσμῆς, τὰς δὲ αἰσχρὰς καλύπτῃς. (Ioannes Stobaeus, *Anthologium*, lib. 3, cap. 21, sec. 11)

¹⁶ *Catonis disticha moralia...* Magdeburgae apud Michaellem Lottherum 1536 (*op. cit.*), f. Dij (recto)

Notatu est dignum epigramma Andreae Chodcievitii initio saeculi septimi decimi locatum esse in collectione poeseos Latinae Germanorum poetarum *Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium* / Collectore A. F. G. G. [= Jano Grutero] (Francofurti (ad Moenum), Exudebat Nicolaus Hoffmannus, Sumptibus Jacobi Fischeri, 1612). Opusculum inter alia poemata Ioannis Mylii insertum nullo alio auctore indicato¹⁷.

Accuratiores introspectio versuum praedictae collectionis Gruterianae manifestat etiam nonnulla alia epigrammata non solum titulo, sed re etiam ipsa verbisque congruere cum versibus Andreae Chodcievitii, qui exstant in editione *Catonis Graecolatinus*, de qua agitur¹⁸. Quod mentem ad deliberationem cogit, quis auctor genuinus horum opusculorum iuste nominandus sit atque qua in collectione sit erratum. Parvam autem habemus (ut ita dicam) suppellectilem ad veritatem investigandam: licet verisimilius videatur a posteriore collectore lapsus esse, tamen nondum satis patet nec impossibile est praeceptorem Chodcievitorum aliquid suppresso aut alieno nomine scripsisse. Si

¹⁷ Omnia haec Mylio adscripta in *Corpore Automato Multiplici Electorum Neolatinitatis Auctorum (CAMENA)* perlegi potest: http://www.uni-mannheim.de/mateo/camena/del4/books/deliciae4_12.html

¹⁸ Omnes libet titulos versiculorum Andreae Chodcievitii Mylio adscriptorum hoc loco enumerare: *Filius sapiens parentes exhilarat. Haud unicuique credendum. Alieno periculo sapere. Parua sunt arma foris. Dies mitigat dolorem. Homo homini Deus et lupus. Blanda oratio. Socius. Sors ferenda. Biantis. Labor. Poetae. Mendacium. Femina*. Discrimina inter versiones editionum anni 1568 et 1612 miserriima sunt; ecce versio tetrastichi *Biantis* editionis Gruterianae:

Si tuus in speculo te monstret vultus amoenum;
Adice quae formam condecorare queant.
Sin te dura parum fecit natura decorum,
Ingenio referas, quae bona forma negat.

autem aliquando apparuerit Gruterum errasse (non Mylium simulasse), dixerimus versiculos Latinos generosi iuvenis Lithuani bis aeternatos esse.

Ceterae quaestiones in praesenti paucis demum attingendae: primum varietas seu copia rerum in versibus Chodcievitorum latens; tum elegancia stili, imprimis copia verborum venustasque phrasium; deinde aestimatio facultatis poeticae Chodcievitorum eorumque in contextum poesis neo-latinae Lithuaniae et universae Europae insertio. Non possumus nec speramus in praesenti omnia ad liquidum explorare, tamen summatim delineanda, quae adhuc nobis claruit, ergo ad tria proposita transimus, quae loco conclusionum temporariorum huc poni possunt.

Primo, quoad rerum copiam. Versiculi Chodcievitorum ad rationem beate vivendi spectant imitanturque locos communes praeceptorum vitae agendae variis e fontibus literariis manantes. Quorum locorum copiam *tabula 1* praesenti expositioni nostrae appensa indicat. Haud dubium, quin principales sint loci fidei Christianae, sapientiae humanae, nobilitatisque morum, partim e Sacra Scriptura ceterisque Christianae pietatis fontibus manantes, partim variis ex auctoribus antiquis directe aut oblique decerpti. Carmina huius generis nonnumquam nomen poesis sententiosae seu gnomicae gestabant¹⁹. Expositio autem praeceptorum in versibus Chodcievitorum tantam habet universalitatem, ut vix tantum mentio rerum privatarum ad familiam patriamve spectan-

tium reperiatur. Vocabularium carminum Andreae et Alexandri perpauca nomina historica et politica continet²⁰; quod partim immatura aetate auctorum explicari potest (tempore, quo cum Mylio communicatum est, Andreas habebat annos circa quindecim, Alexander immo minor aetate erat). Sed fuerunt nobili genere, potentissimo secundum Radzivillos in Lithuania. Itaque verba eorum, etiam temere dicta scriptave, magni aestimata esse necesse est. Qua de causa nos quoque nonnulla commentaria de rebus in Lithuania gestis in scriptis eorum expectare possumus²¹. Nihilominus obliquum tantum attactum rerum patriae propriarum in carmine Andreae, inscripto *Anacharsis Hannoni*, intueri valuimus. Verba sapientis Scythae ita leguntur:

Est satis ad tunicam mihi pendula laena Scytharum,

Et cutis in pedibus calceus esse potest.

Lectulus in terra, coena & sint prandia nobis

Caseus, ac humor lactis, & assa caro.

E fluuio potus: grata & sunt ocia nobis,

Nec uigiles curae pectora nostra premunt.

Quod si forte uelis, ad me, licet ipse uenito,

Et tibi conserua munera lauta domi.

Nil mihi cum donis, Diuis suspendite dona,

Quos Carthago colit numina fida sibi.

(*Cato Graecolatinus*, f. F2 recto)

Hoc decasticho repetitur sententia sapientis Scythae de parsimonia victus ex epistola ab eodem ad regem Carthaginiensium scripta et a Tullio in *Tusculanis*

¹⁹ Cf. titulum editionis Mylii *Catoni* paene contemporaneae: *Τὰ τῶν παλαιωτάτων ποιητῶν γινωμικὰ ποιήματα σωζόμενα. / Vetustissimorum poetarum opera sententiosa quae supersunt*. Antverpiae: ex officina Christophori Plantini, M. D. LXIII.

²⁰ Nusquam “nationem”, “gentem”, “rem publicam” dictas reperimus, nusquam “Lithuaniam” (titulo nuncupatorio cuiusque partis libri, ubi Andreae et Alexandri origo patria designata est, excepto), nusquam “Prussiam”, nusquam “Poloniam” earumque personas.

²¹ Notandum est patrem Gregorium tempore belli cum eis communicasse certosque fecisse de victoria contra Moscovitas ad fluvium Ulam parta (cf. Eugenija Ulčainaitė, Albinas Jovaišas, *op. cit.*, 138–139).

*disputationibus*²² relata. Haud impossibile autem non solum universalem assensum frugalitati atque morum culturae, sed etiam nonnullam specialem notionem proprietatis suae Lithuanicae his verbis latere. Anacharsis enim quasi mores Lithuanorum Ruthenorumque repraesentat, qui Vitoldi temporibus usque ad Pontum Euxinum terras possidebant, seu potius mores gentis Tartarorum, Lithuaniae vicinae et saeculo sedecimo validioris factae. Allusio haud impossibilis propter crebrum usum Scytharum nominis loco Turcarum Tartarorumque in litteris multilinguis Lithuaniae aetatis Litterarum Renatarum. Praecipue notatu est dignum opus c. a. 1550 scriptum a Michalone Lithuano (Venceslao Mikaloievicio), typis vero excusum demum Basileae anno 1615, cui titulus est: *De moribus Tartarorum, Litvanorum et Moschorum, Fragmina decem*. Ibi mores moderati Tartarorum oppositi sunt luxuriae et effeminationi nobilium Lithuaniae. Alicubi reperitur etiam audacior (ut ita dicam) sensuum collisio. Nam e. g. Augustinus Rotundus in *Colloquio Poloni cum Lithuano* Polonica lingua conscripto Anacharsin directe Tartarum vocat²³. Ergo quin in Andreae versiculis

²² “An Scythes Anacharsis potuit pro nihilo pecuniam ducere, nostrates philosophi facere non poterunt? Illius epistola fertur his verbis: “Anacharsis Hannoni salutem. Mihi amictui est Scythicum tegimen, calcamentum solorum callum, cubile terra, pulpamentum fames, lacte, caseo, carne vescor. Quare ut ad quietum me licet venias. Munera autem ista, quibus es delectatus, vel civibus tuis vel diis immortalibus dona”. Omnes fere philosophi omnium disciplinarum, nisi quos a recta ratione natura vitiosa detorsisset, eodem hoc animo esse potuerunt” (Cic. *Tusc.* 5, 32, 90).

²³ *Rozmowa polaka z litwinem / z ktorej tu snadje kazdy obaczyc moze co jest prawa wolnosć / abo swoboda / I jakoby uniją Korona Polska z Księstwem Litewskim przyjąć miada / przeciw sromotnemu I omylnemu Stanisława Orzechowskiego Pisaniu / ktorym niewinnie*

possimus similem allusionem ad Tartaros eorumque vicinos Lithuanos spectantem videre? Haud incredibile igitur nobis videtur opusculum Andreae reflectere doctorum studiosorumque sui aevi deliberationes de identitate culturali MDL (Magni Ducatus Lithuaniae).

Alexander in disticho *Vive moribus antiquis* memorat coetaneis principibus magni ponderis sententiam: “Moribus antiquis in vita vivere gaude”, sed in pentametro adiungit linguarum novarum peritiae necessitatem: “Atque homines inter praesentibus utere verbis”. Hic nobis videtur allusio quoque ad linguae patriae usum studiumque discerni posse²⁴.

slawne Księstwo Litewskie zelzyć chciał / uczyniona, (ad typos comparavit Regina Koženiauskienė) in: *Šešioliktojo amžiaus raštija* [sudarė Algis Samulionis, Rasa Jurgelėnaitė, Darius Kuolys], (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 5), Vilnius: Pradai, 2000, 272: “Anacharsis Tatarzyn gdy go zwano w Grieciey Barbarum / odpowiedać był zwykły / tak u Tatar Grekowie sprosni to iest Barbary / iako u Graekow [sic!] Tatarowie” [Latine sic possit transferri: Anacharsis Tartarus, ubi in Graecia Barbarus vocabatur, respondere solebat: sic apud Tartaros Graeci rudes id est Barbari [habentur] ut Tartari apud Graecos²⁴].

²⁴ “Lithuanorum” nomine dictis Chodkievitiis lingua patria potuit esse quaeque lingua nationum Magni Ducatus Lithuaniae, sed haud multum credibile linguam Lithuanicam primas tenuisse apud eos, quorum familiae origo Ruthenica erat (cf. Edvardas Gudavičius, Henrikas Valeika, “Chodkevičiai, Katkevičiai, Katkai”, in: *VLE*, IV, 2003, p. 78; alia opinio: Genutė Kirkienė, “Pastabos kai kuriais Chodkevičių kilmės klausimais”, in: Tarp istorijos ir būtovės. Studijos prof. Edvardo Gudavičiaus 70-mečiui. Sudarė Alfredas Bumblauskas ir Rimvydas Petrauskas, Vilnius: Aidai, 1999, 177–192), cum insuper sermo Lithuanus apud nobiles esset minor in usu quam lingua Polonica et Latina (cf. Rita Regina Trimonienė, “Polonizacija”, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*. Sudarė Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas, Eligijus Raila, Vilnius: Aidai, 2001, 503–505). Inter usitatissimas linguas nobilium Lithuaniae saeculi sedecimi etiam lingua Germanica numeratur (Marcelinas Ročka, “Andrius Volanas. Gyvenimas ir raštai”, in: Andrius Volanas, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mokslo ir

Plures autem res Lithuanicas aut familiae Chodcivitorum proprias vix reperire possumus. Maxima pars versiculorum ad locos fidei Christianae et conversationis humanae spectant (quorum copiam, ut supra diximus, *tabula 1* in appendice praesentat).

Secundo, quoad copiam verborum magni momenti est, quam notitiam linguae Latinae rudimentorumque ceterarum artium, sicut poetices et rhetoricae, adolescentes Chodciviti habuerint. Omnes paene versus satis cultos repperimus: nec syllabarum inconcinnitate, nec repetitione verborum supervacuorum aures offenduntur, nec ars haud satis celata alicubi turget²⁵; denique titulo communi (μελέται) commemorato, mens scrutatoris severi mitiganda²⁶. Inspecio vero phrasium lectorem magis amicum facit, nam varia similia e Sacra Scriptura et poetis Romanis inveni possunt nunc non vestigia acuti argutique sensus eminent²⁷. Fontes autem imitationis non facile diiudicari possunt, nam gymnasia academiaeque saeculo sedecimo variis compendiis, dictio-

nariis, florilegiisque sententiarum auctorum veterum instructae erant (cf. *Florilegia* Ioannis Stobaei, *Adagia* Erasmi Roterodami, *Flores poetarum* Octaviani Mirandulae). Quorum numero compendium praecipue in scholis Germanicis usitatum mentione dignum, sc. *SENTENTIAE VETERVM POETARVM, PER LOCOS COMMVNES DIGESTAE. Auctae et recognitae per GEORGIVM MAIOREM* (editio princeps: Magdeburgi, anno 1537)²⁸, adiciendum. Utilitatem huius collectionis, quam, ut opinamur, Chodciviti in suis μελέταις habuerunt, tituli eorum versiculorum demonstrant. Quorum cum titulis collectionis Georgii Maioris comparisonem in *tabula 2* collocavimus. Notandum autem est ceteros versus aliis e fontibus sententias phrasesque hausisse. Quorum numero etiam Catonis disticha Latina (Erasmiana editionis quam Mylius est secutus)²⁹ itemque Ioannis Vivis *Satellitium animi*³⁰ et fortasse nonnullae aliae sententiarum collectiones indicandae. Haec omnia, quamquam maturitatem pietatis Christianae cum moribus antiquis iunctae ostendunt, nondum tamen probant eximiam artis poeticae peritiam. Nam plerumque imitatur singula sententia, vestimento tantum eius, i. e. locutione, mutando. Metrorum etiam haud ampla varietas adhibetur³¹.

---

enciklopedijų leidykla, 1996, 32), **tamen non est despicenda dignitas linguae Lithuanicae**, quam suis studiis operibusque Martinus Mosvidius eiusque collegae propagabant in Prussiae ducatu non sine approbatione Magni Ducis Alberti, cuius filio (Alberto Fridricho) *Cato Graecolatinus* Mylii dedicatus est.

²⁵ Pauca tantum opuscula (e. g. Andreae *Verbum Domini permanet*, *Blanda oratio* et Alexandri *Verbum Domini manet in aeternum*) lectori docto supervacuam taediumque videri potest, nam continent unam sententiam duobus aut tribus distichis iteratam.

²⁶ Μελέται et μελετήματα fuerunt nomina exercitationibus variis tum oratorum, tum poetarum, tum philosophorum antiquorum Graecorum et Romanorum. Nonnumquam vero, praecipue aetate rhetorum Polemonis Laodicensis, Aelii Aristidis et Libanii, μελέται proprie genus exercitationum rhetoricarum, sc. declamationes, designabant. Ceterum talis usus nominis numquam obligativus factus est.

²⁷ Vide appendicem *Venustas verborum atque phrasium e versiculis Andreae et Alexandri Chodcivitorum excerpta* in fine praesentis nostri scripti.

---

²⁸ Nos usi sumus exemplari Bibliothecae Nationalis Lithuaniae Martini Mosvidii, signaculo B2-1281 notato.

²⁹ Vide appendicem *Nonnulla (pseudo-) Catonis dicta a Chodcivitiis imitata*.

³⁰ Vide appendicem *Locus quidam Satellitio animi Ludovici Vivis consentaneus*.

³¹ Praeter hexametrum pentametrumque, quae genera metrorum ambobus fratribus erant exoptatissima, invenimus duo tantum carmina Alexandri Chodciviti Sapphicis strophis composita (*PRECATIO MATVTINA*; *PRECATIO VESPERTINA*). Hic addendum unum carmen eiusdem Alexandri, dimetro dactylico redditum, paraphrasibus *Symboli Apostolici* Johannis Mylii et

Exempla autem mutationis animae seu rationis sententiarum non solum rariora sunt, verum etiam haud facile in praesenti a variis exemplis paraphrasium Christianarum discernenda. His de causis versiculi Chodcievitorum potius paraphrasibus scholasticis quam maturis parodiis sacris³², multifariis allusionibus scatentibus, adaequanda.

Tertio, quoad contextum culturalem et litterarium. Lipsiae et non in Lithuaniae Ducatu vulgatus libellus Mylii et Chodcievitorum natus est tum in ardore formationis doctrinae Ecclesiarum Lithuaniae Reformatarum Saxonicae Helveticaeque confessionis, tum etiam principio resuscitationis auctoritatis Ecclesiae Catholicae Posttridentinae et introductionis Societatis Jesu in Lithuaniam. Nondum autem habebat Magnus Ducatus Lithuaniae gymnasia publica nec universitatem³³, quamobrem studiosa nobilitas conducebat privatos praeceptores seu in academias vicinas (Poloniae Prussiaeque) ulterioresve peregrinabatur.

Andreae Chodcievitii adiectum (*Cato Graecolatinus...*, f. C4 verso – C5 recto).

³² Cf. Pauli Melissi, Jacobi Pontani, Mathiae Casimiri Sarbievii, Jacobi Balde parodias Christianas. De parodiis Sarbievii vide: Józef Budzyński, “Parodia i palinodia horacjańska w liryce M. K. Sarbiewskiego: studium z techniki barokowej”, *Meander*, XXV, zes. 3, 1975, 88–108; Eugenija Ulčinitė, “Mathias Casimirus Sarbievius, the Poet of Two Worlds”, in: Motiejus Kazimieras Sarbievijus. *Lemties žaidimai*. Poezijos rinktinė, Vilnius: Baltos lankos, 1995, liii–lv.

³³ Anno demum 1568 Sigismundus Augustus dedit senatui Magnatum (in quo tunc temporis Evangelici praeeminabant) veniam gymnasii Evangelicorum condendi Vilnae sive Caunae (Lukšaitė, Ingė, *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje: XVI a. trečiasis dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, 306), quod tamen (Vilnae scilicet conditum) gradum ludi litterarii (seu scholae grammaticae) excessit tantum IX decennio eiusdem saeculi (*op. cit.*, p. 468). Collegium autem Catholicum Societatis Jesu (conditum Vilnae anno 1570) non multo prius gymnasium praedictum praecessit et ad gradum universitatis anno 1579 pervenit.

Carmina iuvenilium Chodcievitorum habent quendam colorem Lutheranae confessionis, quem non solum ceterae partes libelli (nam ordo catechismi Mylii ordinem catechismi Lutheri sequitur³⁴) et personae eius editionem foventes manifestant, sed etiam ipsi versus symbola Lutheranae doctrinae imitantes, e. g. *Verbum Domini permanet* (Andreae) et *Verbum Domini manet in aeternum*³⁵ (Alexandri) seu versiculi Alexandri sub titulo *Grates nunc omnes etc.*, imitantes sequentiam³⁶, quam Martinus Luther in carmine suo ad Nativitatem Christi adhibuit. Cum Lutheranorum, tum Calvinistarum confessionem repraesentant versiculi sub titulis *Fide saluamur* (Andreae) et *Fides iustificans* (Alexandri). Dignum autem notatu, quod versus fratrum Chodcievitorum paucissima elementa controversiae seu litigii continent, paucam mentionem argumentorum contra infideles et prope nullam offensam erga adversarias partes, nullam denique mentionem haereticorum aut sectarum. Unde satis constat talia opuscula ad universalitatem spectare et sapientiam divinam experientiamque humanam pro meta sua habere. Quibus repraesentatur illud vitae beatae desiderium, cuius viae nomen ab illustrissimo reformatore scholarum Germaniae Iohanne Sturmio datum est “sapiens et eloquens pietas”.

---

³⁴ Decalogus; Symbolum Apostolicum; Oratio Dominica; sacramenta.

³⁵ *Verbum Domini Manet in Aeternum* (VDMA) erat emblema Lutheranae Reformationis, ex auctoritate S. Scripturae proveniens (*I Pt* 1, 25), ortum in aula Friderici III, ducis Saxoniae anno 1522, postea acceptum ab eius successoribus (i. e. a principibus Protestationis Spiensis et membris Foederis Smalcaldicae). Cf. Robin A. Leaver, *Luther's Liturgical Music: Principles and Implications*. (Lutheran Quarterly Books), Grand Rapids: William B. Eerdmans, 2007, p. i.

³⁶ Quae incipitur “Grates nunc omnes reddamus Domino Deo etc.”

Versiculi Andreae et Alexandri Chodcievitorum quasi medium locum tenent inter catechesin³⁷ et poesin sententiosam: qui arte praestant simplici expositioni Christianae pietatis oratione soluta, concedunt autem perfectione et nobilitate artis tum poesi sententiosae poetarum antiquorum

³⁷ Saeculum XVI editionibus catechismorum abundabat. Memorabilis est multitudo catechismorum Lutheranorum linguis vernaculis conscriptorum: Germanice (Catechismus Lutheri Maior et Minor, 1529), Estonice (1535), Finnice (1543), Polonice (1544), Prussice (1545), Lithuanice (1547), Lettice (1585). Catechismi catholicorum: Petri Canisii (1555, 1556, 1558), Catechismus Romanus (1566). Catechismi Calvinistarum et aliarum ecclesiarum reformatarum: Calvini (1545, 1560), Oecolampadii (Basileae, 1529), Leonis Judae (Tiguri, 1534), Bullingeri (Tiguri, 1555).

(adinstar distichorum moralium Catonis, itemque ποιήσεως γνωμικῆς Theognidis, Phocylidis, Solonis et his similibus), tum paraphrasibus Bibliorum Sacrorum. Quamquam eorum pars arte passim vix puerilitatem excedit (nondum adaequanda arti poetarum maturorum instar Ioannis Mylii aut Adami Schroeteri Petrive Royzii in Lithuania tum temporis praesentium sive parodiis supra dictis), tamen venustas phrasium non tironum, rei autem gravitas non solum puerorum auribus apta est. Ergo non ignoranda, immo etiam celebranda propter paucam notitiam poeseos scholasticae (id est scholarum propriae) et sententiosae in Lithuania ante almam matrem Vilnensem conditam.

KILMINGŪJŲ JAUNUOLIŲ ANDRIAUS IR ALEKSANDRO CHODKEVIČIŲ EILĖDARINĖS MEAETAI – EUROPOS KRIKŠČIONIŠKOS MOKYKLINĖS POEZIJOS PAVYZDYS

Tomas Veteikis

S a n t r a u k a

Straipsnyje, kuris parengtas pagal pranešimą, skaitytą 2008 m. lapkričio 12–15 d. Vilniaus universitete vykusioje konferencijoje *Colloquium Balticum VIII Vilnense*, pristatomas Lietuvoje mažai žinomas leidinys, parengtas vokiečių poeto ir filologo Johano Milijaus, išleistas 1568 m. Leipcige su sudėtine antrašte: *Iohannis Mylii Libenrodensis, Poetae laureati, Cato Graecolatinus. Praecipua Christianae pietatis Capita. Μελέται: D. Andreae & D. Alexandri Chodcievitorum, illustrium magni Lithuaniae Ducatus Equitum. Omnia in gratiam studiosae iuventutis publicata. Cum Gratia & Priuilegio Caesareo*. M. D. LXVIII. Gilinamasi į nedidelę leidinio dalį, apimančią LDK didiko, Trakų ir Vilniaus pilininko, Lietuvos ir Lenkijos didžiojo etmono Grigo Chodkevičiaus sūnų Andriaus ir Aleksandro, kuriuos tėvo dvare mokė ir į mokslus lydėjo tas pats J. Milijus, lotyniškus eilėraščius, aptariama jų tematika, santykis su kitais leidinio tekstais, stilistinės ypatybės, pateikiama pastebėjimų dėl imitacijos ir originalumo. Aptariamieji jaunujų Chodkevičių tekstai iliustruoja lotynų kalbos, tikėjimo pagrindų ir krikščioniškos etikos įsisavinimo literatūrinėmis priemonėmis mechanizmą, būdingą XVI a.

Europos švietimui. Kalbos mokymasis neatsiejamas nuo tikybos ir kasdieninio elgesio taisyklių; šios temos vyrauja Chodkevičių eilėse. Vis dėlto vienas kitas kūrinėlis nutolsta nuo religijos ir liturgijos, paliečia universalius gyvenimo dėsnius, minėtus Antikos išminčių, filosofų ir poetų. Straipsnyje pateikiama viena kita įžvalga dėl lietuviškos tematikos. Antai Andriaus Chodkevičiaus eilėraštyje *Anacharsis Hannoni*, sukurta kaip Cicerono *Tuskulo disputų* epizodo (Cic. *Tusc.* 5, 32, 90) parafrazė, galima regėti tuometinių lietuvių ir totorių papročių analizės, reikštos XVI a. publicistiniuose Mykolo Lietuvio, Augustino Rotundo ir kt. veikaluose, atgarsių. Straipsnyje atkreipiamas dėmesys į Erazmo Roterdamiečio redaguotų tekstų ir jo paties kurtų krikščioniškų parafrazių įtaką naujoms mokyklinėms parafrazėms. Didelę atspirtį ir paskatinimą poetiniam žaidimui teikė ir įvairūs sentencijų, ištarnių, bendrųjų motyvų iš antikinės ir krikščioniškos literatūros rinkiniai. Šiame straipsnyje ypač pabrėžiamas kai kurių eilėraščių pavadinimų panašumas į Georgo Majoro rinkinio *SENTENTIAE VETERVM POETARVM, PER LOCOS COMMVNES DIGESTAE. Auctae et recognitae per GEORGIUM*

MAIOREM (Magdeburgi, 1537) „bendrųjų vietų“ pavadinimus, todėl keliami hipotezė, kad būtent šiuo rinkiniu naudojosi jaunieji Chodkevičiai. Kita vertus, Johano Milijaus redaguoti ir į graikų kalbą versti Ps.–Katono dveilčiai (labai populiarius visos Europos viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų skaitinys, pradedantiesiems lotynų kalbos studentams) taip pat paliko reikšmingą pėdsaką šių lietuvių didikų poetiniuose bandymuose. Trumpa nagrinėjamų kūrinių tematikos ir stilistikos apžvalga (pratęsta prie straipsnio pridedamuose prieduose) rodo abiejų autorių pažangą lotyniškos literatūros studijose (patikimai įvaldytos pagrindinės antikinės eilėdaros – hegzametras, pentametras, neskurdus žodynas, stilistinių priemonių bei apsiskaitymą liudijanti imituojamų šaltinių įvairovė), tačiau dar neskaitina minties apie poetinio talento

brandumą ir originalumą. Andriaus ir Aleksandro Chodkevičių eilėraščiai kartoja mokyklinės poezijos, jungiančios poetinį žaidimą su etikos ir tikybos mokslo pradmenimis, tradiciją, kuri atitiko tuometinio švietimo kryptį (*docta et eloquens pietas*), tačiau drąsesnio poetinio manifesto, savo talento pareiškimo, gilesnės moralinės ar teologinės polemikos juose negirdime. Nepasiekta ir Baroko epochai būdingos „krikščioniškosios parodijos“ subtilumo. Nepaisant to, šitokia kūryba žavi žaismingu, epigramiškai glaustu tikėjimo dogmų ir bendražmogiško elgesio taisyklių perteikimu, galbūt todėl neatsitiktinai buvo įtraukta į Jano Gruterio rinktinę *Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium* (Francofurti 1612). Klausimas, kodėl tenai perspausdinti Andriaus Chodkevičiaus eilėraščiai priskirti jo mokytojui J. Milijui, lieka atviras.

Gauta 2009 10 05
Priimta skelbti

Autoriaus adresas:
Klasikinės filologijos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5,
LT-01513 Vilnius
El. paštas: tveteikis@gmail.com

APPENDICES

Nonnulla (pseudo-)Catonis dicta a Chodcievitiis imitata:

Virtutem primam esse puta compescere linguam:
Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere (*Catonis Disticha*³⁸, Lib. I, dist. 3, v. 5–6)

Contra uerbosus noli contendere uerbis:
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis
(*Catonis Disticha*, Lib. I, dist. 10, v. 19–20)

Meditatè loquendum. (Andreae, f. F recto)
Non decet eloquijs pueros assuescere raptis:
Saepius hinc uanus sermo uenire solet.

Rumores fuge, ne incipias nouus author haberi:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum
(*Catonis Disticha*, Lib. I, dist. 12, v. 23–24)

In loquaces. (Alexandri, f. [F6 recto])
Non cito rumores referenti credere debes:
Mentitur multum, plurima qui loquitur.

Tempora longa tibi noli promittere uitae:
Quocunq[ue] ingrederis, sequitur mors corporis
umbra (*Catonis Disticha*, Lib. IV, dist. 37,
v. 77–78)

Mors. (Alexandri, f. [F6 recto])
Tempora longa tibi nunquam promittere debes:
Quocunq[ue] ingrederis, fata propinqua tibi.

Segnitium fugito, quae uitae ignauia fertur:
Nam cum animus languet, consumit inertia cor-
pus. (*Catonis Disticha*, Lib. III, v. 13–14)

Segnitie fugienda. (Alexandri, f. [F6 recto])

³⁸ Omnia hic e Mylii editione (*Cato Graecolatinus...*) proferuntur, numerus autem cuiusque distichi sequitur ordinem editionis saeculi XX, a Leopoldo Zatočil comparatae. Vide Leopold Zatočil, *Cato a Facetus. Pojednání a texty. / Zu den deutschen Cato- und Facetusbearbeitungen. Untersuchungen und Texte*, Brno: Vydávák Masarykova Universita v Brně, 1952, 229–237.

Segnities fugienda tibi, uitiosaq[ue] uita:
Namq[ue] animi torpor languida membra facit.

Cum recte uiuas, ne cures uerba malorum:
Arbitrij nostri non est, quid quisq[ue] loquatur
(Catonis Disticha, Lib. III, v. 7–8)

Conuicia non curanda. (Andreae, f. F2 recto)

Verba malignorum non obsunt moribus aequis:
Idcirco timeo nil mala uerba uiri.

Maledicta non curanda. (Alexandri, f. [F6 recto])

Si mala, qui nequam sunt, de te uerba loquantur,
Esto contentus, recta quod ipse facis.

Quod nimium est, fugito: paruo gaudere memento,
Tuta mage est puppis, modico quae flumine fertur
(Catonis Disticha, Lib. II, v. 21–22)

Sors tenuis. (Alexandri, f. [F6 recto])

Tutior excelsis opibus fortuna pusilla est:
Tutior in paruo est flumine uecta ratis.

Locus quidam Satellitio animi Ludovici Vivis³⁹ consentaneus

Foris Argus, domi talpa. [Commentarium sequitur] In eos, qui in aliena mire oculati sunt, ad sua caeci. Argus centoculus fuit, talpa est caeca. Fabella est de manticis apud Aesopum & Persium, quarum altera dependet ad pectus, in qua sunt aliena uitia; altera ad tergum, in qua nostra. Potest etiam dici: Domi Tiresias, foris lynx. (Ludovicus Vives, Symbolum 169)

In nostris talpae. (Alexandri, f. [F7 recto])

Alterius uitium melius cognoscere quimus:
Sed sua uix ullus crimina noscit homo.

³⁹ *Satellitium animi, siue Symbola, ad omnem totius uitae, maxime Principum institutionem, mire conducentia.* Nos usi sumus editione, cuius titulus incipitur: DE RATIO / NE STVDII PVERILIS EPI / stolę duę IOAN. [NIS] VI / VIS [...] et finitur: BASILEAE / M. D. XXXVII. Unum exemplar huius libelli inveni in Bibliotheca Nationali Lithuaniae Nominis Martini Mosvidii, in libro conuoluto, signaculo R.XVI:A. 171 (1–3) notato.

Tabula 1. *Copia rerum in versiculis Andreae atque Alexandri Chodciewitorum latens*

<i>Nomen rei (loci communis)</i>	<i>Titulus opusculi Andreae</i>	<i>Titulus opusculi Alexandri</i>
Amor et veneratio Christi	Pastor hominum Christus; Christus fons aquae uiuae [cf. <i>Io</i> 7, 37–38; <i>Rev</i> 21, 6]; Passio Christi; Hunc audite, <i>Matth.</i> 4 [sic! = <i>Mt</i> 17, 5: hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene conplacuit, <u>ipsum audite</u>]	Christus hominum medicus; De Christo in templo [cf. <i>Lc</i> 2, 41–52]; Christi natiuitas; Christus hominum redemptor et medicus; Nuptiae in cana [sic! = Cana][cf. <i>Io</i> 2, 1–12]; Passio Christi; Christus alit suo verbo
Paraphrases psalorum et carminum Sacrarum Scripturarum, item hymnorum liturgicorum	Quemadmodum ceruus, etc. <i>Psal.</i> 42 [<i>Ps</i> 41, 2]; Simeonis canticum [<i>Lc</i> 2, 29–32].	Prophetia de Christo <i>Deut.</i> 18 [= <i>Deut.</i> 18, 15–22]; <i>Iacobi</i> 1 [= <i>Iacobi</i> epistola 1, 19]; De coeco [sic!] <i>Iohan.</i> 10 [<i>Io</i> 9,]; Alio modo; Date Caesari [cf. <i>Mt</i> 22, 21]; Grates nunc omnes, etc.; Rex non saluatur, etc. [<i>Ps</i> 32, 16]; Ieiunium <i>Esaiae</i> 53 [= <i>Is</i> 53??]; Panem arcum et aquam breuem [<i>Is</i> 30, 20];
Paraphrases piarum precationum Christianarum	MANE SVRGENTIS; Vesperi cubitum euntis	Inuocatio; Pro pace; PRECATIO MATVTINA; PRECATIO VESPERTINA

Tabula 1.

<i>Nomen rei (loci communis)</i>	<i>Titulus opusculi Andreae</i>	<i>Titulus opusculi Alexandri</i>
Pietatis Christianae praecepta, adhortatio ad pietatem et studia	Inuocans Deum saluatur; Christianis ferenda crux [cf. <i>Mt</i> 16, 24–28 et al.]; Verbum Domini permanet; In homine non fidendum; Timor Dei; Auditor verbi diuini; Fide saluamur; Cultor Dei; Vani Dei cultores [cf. <i>Mc</i> 7, 7]; Vita aeterna; Bonis Deus benefacit; Pro remissione peccatorum; Pro cognitione Dei; Admonitio ad poenitentiam; Deus suos foelices [= felices] facit	Pro remissione peccatorum; Verbum Domini manet in aeternum; Dei seruus non moritur; Vita aeterna; Timor Dei; Fides iustificans; Timere Deum summa sapientia; Deo fidendum; Deus non fallitur; Volue super Domino curam tuam [cf. <i>Ps</i> 36, 5]; Adhortatio ad pietatem; Hortatio ad pietatem; ADHORTATIO AD STVDIA
Misericordia	Eleēmosyna	
Paupertas, tenuitas victus	Pauperes non ridendi; Victus domesticus; Anacharsis Hannoni	Ieiunium <i>Esaiæ</i> 53; Diuitiarum usus; Sors tenuis; Domi esse optimum
Sapientia	Filius sapiens parentes exhilarat	Timere Deum summa sapientia; Prudentia; Senectus prudens
Avaritia (mala parsimonia)	In hominem parcum	
Clementia, comitas, obsequium, reverentia	Principum clementia; Honora medicum; Senex; Pauperes non ridendi	Principis officium; Qui non didicit seruire, nescit imperare
Mulier bona / mulier mala	Mulierum astutia; Foemina [sic! = Femina]	Bona coniunx
Praecepta ad mores erudandos (cautio, vitiorum vitatio, cura morum bonorum etc.)	Non vniciq[ue] credendum; Alieno periculo sapere; Blanda oratio; Irato tela auferenda; Mala conuersatio; Nemini noceto; Meditate loquendum; Conuicia non curanda	Maledicta non curanda; In loquaces; Non omnibus placendum; Memento diffidere; Viue moribus antiquis
Consilium / temeritas	Parua sunt foris arma, etc. [Cic. <i>Off.</i> 1, 76]	Consilium
Patientia	Dies mitigat dolorem	
Humanae naturae inconstantia, fragilitas, corruptibilitas	Homo homini Deus; In homine non fidendum	Senectus; In nostris talpae
Concordia / discordia	Concordia res paruae crescunt	Concordia
Amicitia	Socius; Conversatio	Sodalitium
Vana iactatio / vana gloria	Robur	Autumnus; Fama
Iustitia, aequitas, conscientia	Iudex	Bona conscientia; Iusticiae [sic!] studendum
Fortunae inconstantia / Fortitudo in rebus aduersis	Sors ferenda; Fortuna	Fortuna leuis; Sors tenuis; Aduersa fortiter ferenda
Poetarum laus	Poëtice; Poëtae	Heroum memoriam uates conseruant; Dignum laude virum; Poëtae quare laurea donandi

Tabula 1.

<i>Nomen rei (loci communis)</i>	<i>Titulus opusculi Andreae</i>	<i>Titulus opusculi Alexandri</i>
Cultus corporis et animi	Biantis; Aliter; Eruditio	Biantis
Labor / ignavia	Labor	Segnities fugienda
Fraus, mendacium	Mendacium	Mendacium
Fatum, Mors		Mors; Mors
Ebrietas / sobrietas		Vinum, ex Graeco
Voluptas		Voluptas

Tabula 2. *Locorum communium poetarum veterum e compendio Georgii Maioris cum titulis carminum sententiosorum Andreae et Alexandri Chodciewitorum collatio*

<i>Nomen loci communis apud Georgium Maiorem</i>	<i>Titulus opusculi Andreae</i>	<i>Titulus opusculi Alexandri</i>
Paupertas	Pauperes non ridendi	
Divitiae, opes, pecunia	In hominem parcum	Diuitiarum usus
Clementia, comitas, obsequium	Principum clementia	Principis officium; Qui non didicit seruire, nescit imperare
Senes venerandi	Senex	Senectus prudens
Alieno periculo sapere	Alieno periculo sapere	
Sapientia	Filius sapiens parentes exhilarat	Prudentia
Concordia / discordia	Concordia res paruae crescunt	Concordia
Fortuna	Fortuna; Sors ferenda	Fortuna leuis; Sors tenuis
Labor	Labor	Segnities fugienda
Mulier	Mulierum astutia; Foemina [sic! = Femina]	
Mulier bona		Bona coniunx
Iustitia		Iusticiae [sic!] studendum
Fatum, Mors		Mors (2 opuscula eodem titulo)
Bona fama		Fama
Mens sibi conscia recti		Bona conscientia
Principis officium		Principis officium
Poetae	Poëtica; Poëtae	Poëtae quare laurea donandi
Voluptas		Voluptas

✦
*Venustas verborum atque phrasium
 e versiculis Andreae et Alexandri
 Chodcievitorum excerpta*
 ✦

Andreae:

Nomina diminutiva: filiolos (*Bonis deus benefacit*)

Contractiones: nil nocuere (*MANE SVRGENTIS*); nosse (*Vita aeterna*); mundasti (*Pro remissione peccatorum*); fore (*Pro cognitione Dei*); fecere (*Alieno periculo sapere*)

Epitheta notatu digna: pater optime (*MANE SVRGENTIS*); aetherei principis (*Inuocans Deum saluatur*); nomina alma (*ibid.*); excelsi regis (*ibid.*); omnipotens (*ibid.*); mensa superba cibus (*Victus domesticus*); esurientem animam (*Pauperes non ridendi*); Stygiae opes (*Passio Christi*); Stygiae mortis (*Cultor Dei*); piger ad poenas generoso pectore Princeps (*Principum clementia*); prae senio curvus (*Senex*); arma Mavortia (*Parua sunt foris arma, &c.*); arma cruenta (*ibid.*); tela cruenta (*Irato tela auferenda*); triste venenum (*Blanda oratio*); venenatos ictus (*ibid.*); suaviloqua oratio (*ibid.*); dura natura (*Biantis*); munera lauta (*Anacharsis Hannoni*)

Metonyma, synonyma, periphrases: ab aethere summo [= de caelo] (*MANE SVRGENTIS*); aetherei principis [= Dei] (*Inuocans Deum saluatur*); Tonantis [= Dei] (*Christianis ferenda crux*); in coelis [...] laeta cohors [= angeli] (*ibid.*); coelorum tecta [= caelum] (*Verbum Domini permanet*); machina terrae [= mundus] (*ibid.*); Dominus coeli, supero qui regnat in orbe [= Deus] (*Simeonis canticum*)

Metaphorae: ovium pastor Christus genitoris imago (*Pastor hominum Christus*); exhibet [...] verbi pabula laeta gregi [= verba Dei hominibus praedicat] (*ibid.*); summi regis ovile [= regnum Dei] (*ibid.*); rebus in angustis animosior esse memento / contrahe sed vento vela favente tua [= in rebus secundis noli nimis gaudere] (*Sors ferenda*).

Similitudines: humor ceu pluviae venit cum tempore sicco [...], sic benefacta placent in tempore reddita egenti [...] (*Eleëmosyna*); a cane ceu cervus furiis agitatus iniquis / exaturare sitim fontes inquit anhelus (*Quemadmodum ceruus, &c. Psal 42 [= Ps 41, 2]*); vestra ego delebo tenuem quasi, crimina, nubem: / ceu ventus nebulas, sic ego pello scelus (*Admonitio ad poenitentiam*); astutum est animal mulier confingere technas (*Mulierum astutia*); utilis in terris homini est homo, ceu Deus alter: / noxius in terris, ceu lupus alter, homo est (*Homo homini Deus*); cutis in pedibus calceus esse potest (*Anacharsis Hannoni*)

Personificationes: omnia nox tenebris occultat nata per orbem (*Vespera cubitum euntis*); in te sperantes dulcis sopor obruat artus (*ibid.*); imperium rigidae [...] mortis (*Cultor Dei*); Stygiae mortis lethalia vulnera (*ibid.*); impia nam passim lato fraus regnat in orbe (*Non vnicuique credendum*); longa dies pellit [...] dolores / quos sapiens [...] mens [...] fugat (*Dies mitigat dolorem*); si sileant chartae (*Poëtica*); est fortuna leuis, citò quae dedit ante reposcit (*Fortuna*)

Verba rariora et phrasae poesi propriae: iugiter (*Inuocans Deum saluatur*); alto vultu rejice dona procul (*Iudex*); licet ipse venito [cf. Plautinum *ilicet!*] (*Anacharsis Hannoni*); nil mihi cum donis (*ibid.*)

Alexandri:

Nomina diminutiva: filiolum (*Vita aeterna*); filioli (*Christus hominum redemptor & medicus*); pia turbula (*Passio Christi*); servuli (*PRECATIO MATVTINA*); preculasque (*ibid.*); flosculus (*Mors, fol. [F7 recto]*)

Contractiones: sanasti (*Pro remissione peccatorum*); obstupere (*De Christo in templo*); rediere (*ibid.*); placuere (*Ieiunium Esaie 53*); Voluptas; servasti (*PRECATIO MATVTINA*); beasti (*PRECATIO VESPERTINA*)

Epitheta notatu digna: mobile coelum (*Verbum Domini manet in aeternum*); coeli arces (*ibid.*); solis fulgidus ardor (*Ieiunium Esaie 53*); falciferæ mortis (*Dei seruus non*)

moritur); pater omnipotens (*Christi nativitas*); Deus omnipotens (*Christus hominum redemptor & medicus*; *Iusticiae studendum*); omnipotens Dominus (*Hortatio ad pietatem*); pocula parca fluentis aquae (*Panem arctum & aquam breuem*); opes regales (*Deo fidendum*); roseis quadrigis (*PRECATIO MATVTINA*); densae tenebrae (*ibid.*); placido lumine (*ibid.*); superno robore (*ibid.*); dextram ad almam (*PRECATIO VESPERTINA*); hostis nigri (*ibid.*); tarda senecta (*Senectus*); hominum fragilis aetas (*Mors*); mortis violentae (*ibid.*); hostiles turmas (*Poëtae quare laurea donandi*); victricia tempora (*ibid.*).

Metonyma, synonyma: flatus ipse [= Spiritus Sanctus] (*Inuocatio*); pectore submisso [= humiliter] (*Pro remissione peccatorum*); qui super astra sedes, genitor [= Deus] (*Pro pace*); pater omnipotens [= Deus] (*Christi nativitas*); Domino [...] olympi [= Deo] (*Grates nunc omnes, &c.*); superum rectori [= Deo] (*Fides iustificans*); Domino coeli [= Deo] (*Deo fidendum*); astrorum Domino [= Deo] (*Volue super Domino curam tuam*); qui summa resides in arce [= in caelo]; regi super astra [= Christo]; angelicis cohortibus [= angelicis choris] (*Grates nunc omnes, &c.*); ab aethere summo [= de caelo] (*Christi natiuitas*); ut nos [...] insereretque polo [= salvaret] (*ibid.*); illius implebo divino guttura verbo [= faciam eum praedicare] (*Prophetia de Christo Deut. 18*); Astripotens [= Deus] (*Panem arctum & aquam breuem*); patula aure [= patulis auribus = auritus] (*Timor Dei*); cauto pectore [= cautus] (*ibid.*); scepra potens manibus qui continet Heros [= rex] (*Rex non saluatur, &c.*); sonipes [= equus] fallax (*ibid.*) (cf. *Ps 32, 17*: fallax equus); in arce poli [= in caelo] (*Hortatio ad pietatem*); Titan [= sol] (*PRECATIO MATVTINA*); fortes vixerunt multi ante Agamemnona [= ante duces antiquos] (*Heroum memoriam uates conseruant*); fata [= mors] (*Mors*); potio Bacchi [= vinum] (*Vinum, ex Graeco*); Germine Daphnaeo [= corona laurea] (*Poëtae quare laurea donandi*); Apollineos ramos [= coronam lauream] (*ibid.*).

Metaphorae: imperium coeli (*Verbum*

Domini manet in aeternum); impia nequitiae studiosus vincula solve, / solveque fasciculos, qui temere usque premunt (*Ieiunium Esaiæ 53*); tutior in parvo est flumine vecta ratis [= vita in paupertate acta] (*Sors tenuis*)

Similitudines: ex utero matris caeco ceu lumina praebes: / dirige sic uisum, Christe benigne, meum (*De caeco* [sic] *Iohan. 10*); caeco ceu visum largitus, Christe, dedisti: / Sic da summe parens lumina clara mihi (*Alio modo*); ut pullos aquilae pascunt solerter alendo, / sic Christus Dominus nos alit ore suo (*Christus alit suo verbo*); caepit ut Autumnus, folium fluit arbore celsa: / humanus rapide sic quoque transit honos (*Autumnus*); ut glacies radiis solaribus usta liquescit, / flosculus ut tenuis decidit arboribus: / sic hominum fragilis confestim transvolat aetas [...] (*Mors*); primus ut in bello qui scandit moenia celsa / [...] / germine Daphnaeo uictricia tempora circum / ornatur, festo capitis decoratus honore: / sic quoque uictores qui laudat carmine uates, / [...] / iure geret meritum lauri de fronde coronam, / dignus Apollineos ramos gestare Poëta (*Poëtae quare laurea donandi*)

Personificationes: ipse [sc. visus, quem Christus caeco dedit!] velut medicum promptus te praedicat esse (*De coeco* [sic] *Iohan. 10*); iam redit Titan roseis quadrigis / et procul densae fugiunt tenebrae (*PRECATIO MATVTINA*); celeri charus labitur annus equo (*AD-HORTATIO AD STVDIA*); compositus magno regnat in orbe dolus (*Memento diffidere*); res minimas dulcis concordia tollit in altum: / sed demens magnum discordia turbat aceruum (*Concordia*); diuitias [...] superat prudentia sola, / qua nullum bellum nos spoliare potest (*Prudentia*); temne voluptatem: sequitur comes hanc dolor acer (*Voluptas*)

Verba rariora et phrases poesi propriae: queunt (*Verbum Domini manet in aeternum*); queat (*Ieiunium Esaiæ 53*; *Prophetia de Christo Deut. 18*); quimus (*In nostris talpae*); citus (*Iacobi 1*); ducere saltus (*Vinum, ex Graeco*); tempora ueris (*Aduersa fortiter ferenda*); scepra [...] qui continet (*Rex non saluatur, &c.*); Agamemnona (*Heroum memoriam uates conseruant*).

✦
*Brevis vitae Andreae Alexandrique
Chodcievitorum delineatio*
✦

Andreas (1549–75) et Alexander (?–1578) Chodcievitii fuerunt filii Gregorii Chodcievitii (Lit. Chodkevičius, Katkevičius, Katkus, Pol. Chodkiewicz) et Catharinae Wiśniowecka. Pater autem eorum, Gregorius Chodcievitius (ca. 1505–1572 11 12), natus Alexandro Chodcievitio (1475–1549), familiae progenitoris Chodkae Chodorive nepote, progenitor fuit sedis Chodcievitorum Supraslianae, quae post mortem Andreae Alexandrique evanuit nulla prole eorum relicta. Filiarum Gregorii dominia dotis nomine ab aliis nobilissimis familiis acceptae, sicut Pac, Sapieha, Sangusca. Gregorius in aetate iuvenili vixerat Regiomonti, in arce principis Prussiae Alberti Brandenburgensis a doctis confessoribus fidei Christianae Reformatae circumfusis. Unde eius commercium cum Iohanne Mylio oriundum. In Magno Ducatu Lithuaniae pater Andreae Alexandrique haud parvis muneribus fungebatur: Lithuaniae succamerarius (1544–1559), capitaneus Caunensis (1546–1551), Grodnensis (1563–1569), Mohiloviensis (1564–1569), castellanus Trocensis (1559–1564) et Vilmensis (1564–1572), campiductor generalis MDL campester (1561–1566), deinde (ab anno 1566) magnus dux exercituum Poloniae Lithuaniaeque. Gregorius bene promeruit Lithuaniae in variis proeliis a Lithuanis Polonisque cum Moscovia Tartarisque gestis: eo duce anno 1558 in Podolia victoria adversus

Tataros Tauricos parva est, anno vero 1564 du-
cibus Nicolao Radzivillo Rufo, summo exercitus
Lithuanici imperatore, et Gregorio Chodcievitio,
summo exercituum Poloniae imperatore clades
Moscovitis ad fluvium Ulam in campo Ivanensi
(apud Czaśnik) allata est. Tempore negotii Li-
thuaniae cum Polonia de unione, pacto Lublinen-
si anno 1569 confirmata, Gregorius opponebat
iniquis condicionibus ex parte Polonica oblati.
Curae habebat cultum divinum et litteras, ergo
in praedio suo, Zabłudów dicto, anno 1567 tem-
plum orthodoxae fidei Christianis et hospitale
erexit. Ibidem per fugium praebuit transfugis
typographis Moscovitis Ioanni Fiodorov et Petro
Mstislavec, quibus anno 1568 officinam cum
typis linguae Slavicae instituit. Curavit etiam,
ut eius filii educationem decentem acciperent,
quocirca virum doctum Iohannem Mylium ad
pueros instituendos peregrinationemque acade-
micam eorum comitandam conduxit.

Paucissima facta exstant de vita Andreae
atque Alexandri Chodcievitorum. Andreas fuit
subdapifer MDL, ab anno autem 1574 etiam
capitaneus Mohiloviensis. Cuius patri Gregorio
erat in animo nuptias ei cum filia quadam Nicolai
Radzivilli Ruffi (Anna sive Elisabetha) parere,
sed casu nescio quo nullus hymenaeus ad finem
felicem venit (nonne versiculi de mulierum as-
tutia illi nocuerunt?). At sequenti anno Andreas
mortuus est. Alexander autem fuit capitaneus
Grodnensis (ab anno 1570), deinde Mohilovi-
viensis (ab anno 1575). Ille Alexandram, filiam
Basili Tyszkiewicz, palatini Smolenscensis
capitaneique Minscensis et Pinscensis, uxorem
duxit, sed mortuus est nullo successore relicto.